Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Хӑнты ясӑң

www.khanty-yasang.ru

ПЯТНИЦА
24 октября 2014 года
№ 20 (3416)

Основана 1 ноября 1957 года

Ёмвошн увӑс ёх емӑңхӑтл вәс

И. Самсонова верумхур

8-9

Тӑм номерӑн лӯңтаты

6
Сәрханд хӑнтэт Ас тый ики йис мӯва яңхсӑт

8-9
Увӑс мир арӑң-якӑң ёх Ёмвошн ӑктӑщийдсӑт

10
Хутыса Шӑншвош кәртӑн хӑнты мир йис пурмӑсӑт шавиты хот рәпитд

14
Хутыса Манстӑр районӑн Карым кәртӑн шуши ёх вәлдӑт

16
Песиковӑт рәт эвӑлт айдат хӑнтэт вәлупсы олӑңӑн

Югра мӯв эвӑлт вәнлтыйлдӑт

Белоруссия мӯв хон Минск вошн «Аренда жилой недвижимости» нємпи V-мит мӯвтєл мирхотн Югра мӯв олӑңӑн путӑртсы, хуты мӯң хущева арендной хотӑт омӑсты олңитсыйт.

Васы мӑнты тылӑщ олӑңмит хӑтлӑтн Нефтеюганск вошн щимӑщ хотӑтн вәлты мир туман нялум ёша холумтсӑт. Щи хот Югра мӯв ипотечной агенства вух унтӑсн омӑссы. Ин Сәрханл вошн – кӑт, Ёмвош – и ищимӑщ хот омӑсты олңитсы.

Хӑнты ясӑңа тулмащтӑс Людмила СПИРЯКОВА

Мӯвӑт-йиңкӑт лавӑлты олӑңӑн

– Сырыя вӯтьщӑлум лупты, муй щирн тӑм 2014-мит ол мӑр мӯң хущева мӯвӑт-йиңкӑт лавӑлты хуятӑт рәпитсӑт па муйсӑр вєрӑт ямӑлсӑт. Тӑм олн мӯң ёхлӯв щурӑс араткєм арсыр вєр тӯңматсӑт. Хәлум щурӑс ветсот административной вевтам вєрӑт Югра мӯв луватн вәлты хуятӑт вєрсӑт. Хәлум щурӑскєм наклат вух тӑм щосн хӑннєхуятӑт тәп сухуптӑсӑт. Щи ёх, мӑта утӑт сапла пунум вухӑт ӑн лӑңхалӑт сухуптӑты, лыв пидәла округев сӯт хуятӑт елды рәпитты питлӑт. Хәлумсот мултас сапла пунум вух, щит кӑт миллиард мултас шойт вух арат арсыр округев рәпитты тӑхета мӑсӯв, ләлн лыв елды мӯвӑт-йиңкӑт ал нёхлытсӑт.

Юволӑңӑн Югра мӯвев Природнадзор тӑхи кәща хә Сергей Пикунов путӑртӑс, муй щирн округев хуятӑт арсыр ӑн мосты пурмӑсӑт ияха ӑкӑтты тӑхет олӑңӑн лывела шєңк ар айкел вєрлӑт. Щит пӑта лыв хущела рәпитты ёх ищиты арсыр вєрӑт ямсыева артал ӑсӑт па елды округев ай кәртӑт па вән вошӑт лєпн щимӑщ тӑхет лэщӑтты па ӑн питлыйт. Мӑта тӑхет хӯвн вєрсыйт, щитӑт па нух вӯлыйт, ләлн мӯң вәлты-холты мӯвев-йиңкев иса сыстам ат вәс.

Владимир ЕНОВ

Югра кәщайт «Сорни сӯс» Гран-при мойлупсы ёша холумтсӑт

Щи олӑңӑн Геннадий Бухтин кәщайт мирхот пурайн ай тәс. Васы мӑнты тылӑщ 8-11-мит хӑтлӑтн Москва хон вошн «Сорни сӯс» нємпи Россия мӯвтєл XVI-мит вандтупсы мӑнӑс. Щӑта иса Россия мӯвӑт эвӑлт 23 мӯв хӑр рәпата вєр тәты тӑхи ёх рәпитсӑт.

Югра мӯв эвӑлт ищимӑщ тӑхет ёх 12 мевл пос ёша холумтсӑт. Щиты, сорни мевл посӑт хот войт тӑйты кӑтңӑн, щит Нижневартовской районӑн В.Б. Водопьянов па Югорск вош эвӑлт Е.В. Багаева, Ёмвошӑң па Нуви сӑңхум вошӑң хӯл эвӑлт арсыр єплӑң лєтут кавӑртты тӑхеңӑн ёх ёша павӑтсӑт.

Щел вух мевл посӑт холумтсӑт: Ёмвош районӑн хот войт тӑйты тӑхи кәща нє С.В. Веретельникова, Нижневартовской район В.Б. Водопьянова, Ёмвошӑң «Югралесхоз» юх сэвӑртты тӑхи ёх па «Обь-регион» нємпи хот тухлӑң войт тӑйты тӑхи ёх.

Пӑтӑрух мевл посӑт ёша холумтсӑт: Югорск вош па Сәрханл район хот войт тӑйты нєңңӑн Е.В. Багаева па С.Н. Портянко, Нижневартовской районӑн лӯв саттэла вєр тӑйты хә А.С. Азаров па Ёмвошӑң «Югралесхоз» юх сэвӑртты тӑхи ёх. Арсыр хӯлӑт эвӑлт єплӑң лєтут кавӑртты тӑхи кәща М.М. Даибеков ишӑкты нєпек ёша катлуптӑс.

Округ правительства кәщайт «Сорни сӯс» вандтупсыйн Гран-при мойлупсыйн мойлӑсыйт. Вандтупсыйн мӯң округев хӑрӑтн 13 тӑхи ёх арсыр єплӑң лєтутӑт алман вәсӑт, щит 40-сыр нюхи па хӯл лєтут, 15-сыр мултас мис єсум йиңк, арсыр єплӑң воньщӯмутӑт па нохӑр сємӑт.

Хӑнты ясӑңа тулмащтӑс Людмила ШУЛЬГИНА

Югра мӯвн йилуп поңхӑң шар талты ут эвӑлт 8 хуят ӑнтәма йис

Югра мӯв наркотик па атум утӑт вантман тӑйты тӑхи ёх кәща хә Алексей Якименко айкелӑт лэщӑтты хуятӑта ай павтӑс, хуты лыпӑт хойты тылӑщ 19-мит хӑтл вӯш эвӑлт 27-мит хӑтл вәнта Сәрханл вошн па Сәрханл районӑн йилуп поңхӑң шар талты ут эвӑлт 170 хӑннєхәя атма йис. Щи кӯтн нивӑл хуят сурма питӑс.

Кәща хәев ясңӑт эвӑлт уша йис, хуты щи хӑтлӑт мӑр тӑм тӑхийн рәпитты ёх сора вән па мосты рәпата вєрсӑт. Хәлумъяң мултӑс хӑняя тӑйты тӑхи шивалӑсӑт па лӑп тәхӑрсӑт. Щӑлта полиция ёхн мєт апрӑң вет хорахщи хә катӑлсы, лыв хущела 1,5 кила мултас поңхӑң шар вәйтсы па нух вӯсы.

Щи тумпийн уша вєрсы, хуты поңхӑң талты ут – щит «метиловой эфир – 2» нємпи ут. Щит йилуп шар талты турн, сырыя Югра мӯвн щит ӑн талсы.

Поңхӑң хуятӑт округева нємасыя юхӑтсӑт. Сәрханл вошн лыв вәлты хот па машинайт давӑлман тӑйты тӑхи вух сӑты мулты арат хӑтла вӯсӑт. Щӑлта «скотч» нємпи хунупсӑң кел, ай хирыет, «ромашка» аня лыптӑт па ацетон, белизна нємпи утңӑн ләтсӑт, ләлн тӑм пурмӑсӑт эвӑлт поңхӑң шар вєрты па тыныты.

Лыпӑт хойты тылӑщ 29-мит ат кӯтӯпн мєт вулаң нял хоращхи хуят катӑлсы. Лыв атадн лӑңхасӑт ям арат талты ут тыныты. Тохтӯрӑт ясңӑт щирн, щи вєрн сот мултас хӑннєхә вєритӑс атма йиты. Тӑмхӑтл щи хорахщи хуятӑт кӑсна хота омӑссыйт.

Ирина САМСОНОВА

Округ дума 37-мит мирхот

Ай тӑхет потты тылӑщн Ёмвошн дума 37-мит мирхот вәс. Депутатӑт 20-кєм вєр нух вантсӑт.

Мєт олӑң па мосты вєр, щит 2014-мит ола вӳюм округ бюджет йилпатты олӑңӑн. Бюджета юхӑтты па тӑруптӑты вухӑт 818,5 миллион шойта вәна йилӑт. Тӑм вухӑт социальной, хот омӑсты, няврємӑт вәндтӑты па вой-хӳл єнмӑлты вєрӑта мӑнлӑт.

Мӑнум дума мирхотн округевн «общественный контроль» олӑңӑн поступсы вӳсы. Щит общественной палата, округ дума общественной совет па па оса тӑхет вантты питлӑт, муй щирн сыр-сыр кәща ёх арсыр поступсэт щирн рәпитлӑт.

Российской Федерация налогӑт вӳты поступсыя йилуп нєпек хӑншсы, щит «Налог на имущество физических лиц». Щи поступсы хӳват налогӑт кадастровой тын щирн вӳты питлыйт. Щит муйсӑр кадастровой тын вәлты хотӑт, хот йитӑт, гаражӑт муй па па мулты утӑт тӑйлӑт щи тын эвӑлт налог вух лӳңӑтлы. Щит вєрлы, лӘлн бюджета аршӑк вух ат юхтӑс.

Ёмвош округ прокурор А.Ф. Кондратьев ясӑң тәс, муй щирн мӳвевн вевтам вєрӑт тӳңматлыйт.

Округ дума мирхот юпийн депутатӑт правительства, департаментӑт па «Югория» акционерной тӑхи кәща ёх пила «правительства щос» вәйтантупсы щирн ияха ӑктӑщийлсӑт.

Округ бюджет олӑңӑн путӑртсӑт

Депутатӑт правительства ёх пила «депутатской слушания» вәйтантупсы вєрӑнтсӑт. Щӑта лыв йилуп 2015-мит ола па елӆы 2016-2017-мит олӑңӑн пӑта вӳты бюджет щирӑт нух вантсӑт.

Мирхот пӳншты пурайн дума кәща хә Б. Хохряков лупӑс, тӑм вәйтантупсыйн лыв ямсыева мосты вєрӑт нух вантлӑт па йилуп бюджет вӳты пурайн щит щив хӑншлӑт.

Экономической развития департамент кәща хә П. Сидоров путӑртӑс, 2014-мит ол олӑң ол шәп мӑр округев Россия мӳвӑт кӳтн социально-экономической развития щирн нялмит тӑхия питӑс. Елӆы лӳв лупӑс, хуты йилуп 2015-2017-мит олӑта социально-экономической прогноз лыв кӑт щирн лӳңӑтсӑт.

Щит мосл, лӘлн мирев пӑта арсыр тӑм йис шәк вєрӑт кєншӑка ат мӑнсӑт.

Йилуп бюджет мӳв илпи питы вуй мӳвтєл тынӑта вантман вӳты питлы. 2015-мит олн и баррель питы вуй тын 91 американской доллар вуха йил. 2016-2017-мит олӑтн – 90 доллар и баррель пӑта.

Юволӑңӑн П. Сидоров лупӑс, лӘлн Югра мӳвев елӆы яма па тащӑңа ат вәс, арсыр рәпата тӑхет па рәпитты щӳкӑт йилпатты па экономика вєрӑт нух алумты мосл.

Сӳмӑтвош мир пила вәйтӑнтылӑс

Тӑм ванӑн округ дума депутӑт Татьяна Гоголева Сӳмӑтвош района яңхӑс. Игрим вошн па Анеева кәртӑң мир пила вәйтӑнтылӑс.

Игрим вошн лӳв ишӑк нєпекӑт мойлӑс шуши мир культура тәты па нух алумты хуятӑта, «Ветеран труда» нєм тӑйты ёха, щит Валентина Саратина, Тамара Мезенцева, Марина Вынгилева нєңӑт. Щӑлта Т. Гоголева щи иметн вєрум пурмӑсӑт эвӑлт лӘщӑтум ванлтупсы вантӑс. Лыв арсыр вухаль мир лӘмӑтсухӑт ёнтсӑт па пурмӑсӑт вєрсӑт.

Т. Гоголева Игрим кәща хә А. Затирка пила вәйтӑнтылӑс па лын арсыр мосты вєрӑт олӑңӑн путӑртсӑңӑн.

Анеева кәртӑн депутат нє сырсыр нӳша тӑйты ёх пила путӑртӑс. Лыв рәпата кӑншты вєр па арсыр нётупсы вохты пӑта лӳв хущела юхтыйлсӑт.

Игрим вошн вәлты мир вохты нєпек хӑншсӑт, лӘлн Игрим – Нуви сӑңхум вош тӳхлӑң хопн яңхты ёш тәса ат лӘщӑтсы. Кәртӑң мир ванкӳтлы вєрлал щирн Нуви сӑңхум воша яңхлӑт. Игрим вош эвӑлт тухлӑң хоп щив ӑн яңхӑл, щит шєңк вән турӑс тәл. Т. Гоголева щи вєр нух вантты ясӑң мӑс.

Мирев яма вәлты пӑта

Лыв щӑта арсыр некоммерческой па лыв сӑттэла рәпата лӘщӑтты тӑхета нётты олӑңӑн путӑртсӑт.

Олӑң ясӑң тәс экономической развития департамент тӑхи кәща хә **П. Сидоров**. Лӳв путӑртӑс, муйсӑр нётупсы государства эвӑлт 2013-мит олн лыв сӑттэла рәпата лӘщӑтты тӑхет вантсӑт. П. Сидоров елӆы лупӑс, округевн мєт вулаң вєр, щит тӑта вәлты мира ям па тӳңщирӑң вәлупсы лӘщӑтты. ЛӘлн ӑл мир мосты пурмӑсӑт муй па лӘтутӑт лӘтты щир ат тӑйсӑт. Щит пӑта мосл лыв сӑттэла рәпитты тӑхет тӑйты ёха нётты па щи вӳрн округ экономика йилпатты па нух алумты. Мосл аршӑк вән лапка омӑсты па йилуп тынєсты хӑрӑт вєрты. Юхи хӑщум яң ол мӑр округев луваттыйн арсыр лапка 1,5 арат пӳш ара йис.

Общественной па внешней связят департамент кәща хә **И. Верховский** путӑртӑс, хуты щи вєрӑт олӑңӑн телевидения, радива хӳват путӑртты па газетайт, интернет хущи хӑншты па вандтӑты питлы. Щи олӑңӑн хӑншты ёх кӳтн нємасыя кӑсупсэт, реклама кинайт вєрты питлыйт, лӘлн аршӑк мир щи тынєсты па мулты пурмӑсӑт, вєрӑт лӘщӑтты тӑхет олӑңӑн уша ат павӑтсӑт.

Щӑлта мирхота юхтум ёх «Югория» государственной страховой компания рәпата олӑңӑн айт хәлӑнтсӑт. Щи тӑхи кәща хә Н. Охлопков ясӑң тәс, муй щирн лыв мӑнум ол мӑр рәпитсӑт па муйсӑр йилуп вєрӑт па ола лӘщӑтсӑт.

Тӑм мирхот етшуптӑты елпийн кәща ёх ияха путрємуман мосты нєпек хӑншсӑт. Щӑлта щи хӑншум утлал правительства ёха китлат, елӆы рәпатаел тӳңматты па мосты щирн лӘщӑтты пӑта.

Тӑм лопӑс лӘщӑтӑс
Надежда ВАХ

Няврємӑт вәнлтӑты мєт сӑмӑң па мосты хуят

Тӑм ванӑн Югра мӯв губернатор лӑнкӑр хә А.А. Путин, «Единая Россия» партия Центральной совет ёх кәща лӑңкӑр хуят О.П. Пташкин, «Любимый учитель» нємпи Россия мӯвтєл кӑсупсыйн нух питум няврємӑт вәнлтӑты айлат хә И.М. Пачин па «Единая Россия» партия федеральной айлат ёх вєрӑт вантман тӑйты кәща ики, лапӑт пӯш Гиннес киникая луңум хӑннєхә, «Рӯщ похӑтурӑт» ӗрӑң хӑр лэщӑтум кәсӑң хә А.Е. Муромский айкел кӑншты хуятӑт пила вәйтантыйлсӑт. Мирхотн «Мєт сӑмӑң няврємӑт вәнлтӑты хуят» всероссийкой кӑсупсы олӑңӑн путӑр мӑнӑс.

Кәща ёх ясңӑт эвӑлт уша йис, хуты Югра мӯвн мєт олӑң пӯш Россия мӯвтєл няврємӑт вәнлтӑты хӑннєхуятӑт кӯтн кӑсупсы лэщӑтлы. Сырыя 2011-мит ол вӯш эвӑлт щит тәп округев луваттыйн вєрсы. Йилуп кӑсупсыйн Россия мӯв 27 тӑхи эвӑлт учителят кӑсты питлӑт. О.П. Пташкин ясңӑт щирн, Югра мӯвн мєт яма оса тӑхи ёх рәпата па вәнлтӑты вєр лэщӑтман вәл. Щит пӑты йилуп 2015-мит олн ищимӑщ кӑсупсы Россия 85 мӯвӑт эвӑлт юхтум няврємӑт вәнлтӑты ёх кӯтн вєрлы.

Россия мӯвтєл кӑсупсыйн нух питум айлат хә Иван Пачин Югорской физико-математической лицейн хәт ол мӑр рәпитл. Лӯв ӑңкелащел ищи няврємӑт вәнлтуман вәллӑңӑн. Щит пӑты айлат хә вәна ювмалн лын итана учителя йис. Лӯв ясңӑл щирн, няврєм вәнлтӑты хӑннєхәя мосл культура па ям нумӑс вєрӑт яма вәты, лэдн пушхиет елды ищиты щи вулӑң вєрӑт яма ат тӑйсӑт. Тәп щи пурайн вәнлтӑты вєр елды яма мӑнты питл.

Ирина ПОСЛОВСКАЯ

Айлтыева йилуп хӑнты алфавит лєрамтты мосл

Щи вєр партӑс елды тәты округ губернатор лӑңкӑр хә Геннадий Бухтин, лӯв шуши мирӑт рәт ясңӑт па культура лавӑлты щира научно-координационной совет кәщая вәл. Васы мӑнты тылӑщ 7-митн округ вәнлтӑты па айлӑт ёх департамент хотн мирхот вәс.

Тӑм мирхотн шуши мирӑт вәлты район кәщайт пила видео-конференция лэщӑтман вәс.

Мєт сыры «Югра лылңуптӑты» нємпи ассоциация кәща хә **Александр Новьюхов** рәпатаел олӑңӑн ай тәс. Югра мӯвевн шуши мирлӯв культура лавӑлты щира кашӑң ол 150 мирхот, вәйтантупсы муй якты-ариты хӑр лэщӑтлы. Нялъяң мултас ол юхлы Манстӑр районӑн Муликәртӑн Пӯпи якты хот вєрсы. Щи тумпийн хӑнты мир йис вәлупсы лєрамтты учёный нє Любовь Кашлатова Ас хӑнты ясӑңӑн хурӑң словарь хӑншӑс. Па ол общественной па внешней связят департамент вух унтасн ай кәртӑтн вәлты хӑншты ёх путрӑт, стихӑт киника єтл.

Тӑм ол Югра мӯв правительства партупсы щирн па «Югра лылңуптӑты» ассоциация вух унтасн округ поступсэт хӑнты па вухадь ясӑңӑна тулмащтӑсыйт. Щитӑт худыева округ правительства сайт хуща вәлдӑт.

Ас-угорской айлат ёх тӑхи кәща **Надежда Богордаева** ай тәс, Югорской государственной университет хуща хӑнты ясӑң вәнлтӑты хӑр рәпитл, йилуп олн венгерской па финской ясӑңӑн вәнлтӑты рӑхл.

Сӯмӑтвош район «Элаль» шуши мир пурмӑсӑт ёнтты тӑхи кәща нє Лиана Кустышева лупӑс, 2011-мит ол вӯш эвӑлт лӯң рӯтьщӑты хӑрн пушхиет юнтман рәт ясӑң вәнлтӑсӑт. Ям, кашӑң ол няврємӑт рәт ясӑңӑн ямшӑка путӑртлӑт.

Общественной па внешней связят департамент кәща лӑңкӑр хә **Дмитрий Осьминкин** шуши мирӑт ясңӑт щирн киникайт єтты вєр олӑңӑн ай тәс. 2013-мит ол вӯш эвӑлт 4800 тираж арат киника єтӑс. Йилуп ола вохты нєпекӑт щирн киникайт єсӑлты вєра 14,5 миллион шойт вух мосл, тәп хәлум миллион шойт мӑсы.

Округ культура вєрӑт тәты департамент кәща нє Надежда Казначеева лупӑс, интӑм округ киникайт лӯңӑтты хотӑтн хӑнты, вухадь па юрн ясңӑт щирн 7200 тираж арат киника вәл. Щи тумпийн кәртӑң киникайт лӯңӑтты хотӑт рәпатнекӑт ищи арсыр вєрӑт тәлӑт. Касум кәртӑн киникайт лӯңӑтты хотн рәпитты ёх вәлты киникайт унтасн «Рәт ясӑң» хӑрн мєт ай няврємӑт па ведьщи ӑшколайн вәнлтыдум эвет-пухӑт хӑнты ясӑңа па культурая вәнлтӑлӑт.

Округ вәнлтӑты па айлат ёх вєрӑт тәты департамент кәща нє **Ирина Лисютина** ясӑң щирн уша йис, 2012-мит ол вӯш эвӑлт вәнлтӑты вєр тәты институт ёх унтасн арсыр 22 вәнлтӑты киника 2700 тираж арат єсӑлсы. 2010-мит ол вӯш эвӑлт Ас-угорской институтн вәлум вәнлтӑты киникайт хӑншты па єсӑлты лаборатория ёх унтасн 55 вәнлтӑты киника 16800 арат єсӑлсы. Кашӑң ол щи институт ёх уша вєрлӑт, муйсӑр вәнлтӑты киникайт худна мосл єсӑлты. Интӑм няврємӑт пӑты рәт ясңӑтн йис путрӑт, моньщӑт, стихӑт, путрӑт пила киника ӑнтәм, щи тумпийн арсыр словарят, шуши мирӑт культура олӑңӑн киникайт, экология па география киникайт шєңк мослӑт. Щирн интӑм па олн тӑм вєрӑт тәты тӑхет ёх щимӑщ киникайт лэщӑтты пӑты партупсэт мӑсӑт. Интӑм вәнлтӑты вєрн мєт вән нётупсы электронной щӯңкӑт тәлӑт. Ешавәл рәт ясңӑт вәнлтӑты щира ищимӑщ утӑт ищи рәпитты питлӑт. Васы мӑнты тылӑщ юхи хӑщум хӑтлӑтн Ас-угорской институтн электронной киникайт лӯңӑтты щӯңк рәпитты олңитл.

Хӑнты ясӑң тӯңматты тӑхи кәща нє **Евдокия Нёмысова** ӑкмум ёха путӑр тәс, хутыса тӑм ол мӑр тӑм тӑхия луңум ёх рәпитсӑт. «Тӯңа хӑнша!» хӑнты орфография справочник» па «Орфографической словарь» нєпекңӑн лэщӑтсыйт. Тӑм ол мӑр хӑнты ясӑңа вәнлтӑты ёх пӑты йилуп алфавит уша вєрты пӑты курсӑт лэщӑтман вәсӑт.

Юволӑңӑн тӑм мирхот тәты хә, округ губернатор лӑңкӑр хә **Геннадий Бухтин** партӑс, лэдн айлтыева округев луваттыйн ихурасуп хӑнты алфавит хӯват хӑншты ат питсӯв.

Людмила СПИРЯКОВА

Карым кәртӑн вәлты-холты хотӑт омӑсты вєр олӑҥӑн

Мӑнум олн Манстӑр район Карым кәртӑн муниципальной щирн 900 мултас квадратной мєтра вәлты хот вєрсы. Щи тумпийн 180-кєм мєтра увӑс мир пӑты хотӑт омӑсты олӑҥӑн поступсы щирн омӑссы.

Тӑм олн ищи айкємн вәлты-холты хотӑт вєрдыйт. Тӑм ванӑн шуши мир поступсы щирн кӑт хот пӳншды, тәп хот дыпи рәпата вєрты хӑщӑс. Увӑс мир поступсы олӑҥӑн путӑртты ки, тӑм вєр яма мӑнл. Шуши мира нётупсы вух мӑлы, щи вухӑтунтасн дыв хотӑт омӑслӑт. Вантэ, кәща ёх лӑҥхалӑт, дәлн ёхлал рәт кәртӑн хотӑт ат омӑссӑт, дәлн па воша ӑн касӑлсӑт.

Иса вәлты хотӑт олӑҥӑн ясӑҥ тәты ки, мосл лупты, катра хотӑт эвӑлт йилуп хотӑта касӑлты вєр айлта мӑнл. Вантэ, хотӑт омӑсты тӑхи ёх ӑн лӑҥхалӑт Карым кәртӑн рәпитты, дывела кєншӑк вән кәртӑтн, вошӑтн хотӑт омӑсты, хута яҥхты-мӑнты ӗшӑт ямӑт, хута тӳтӑҥ туйт яҥхлӑт. Тӑмхӑтл Карым кәртӑн ай кев пила и машина 2300 шойт тына хойл. Щит шєҥк тынӑҥ. Щит пӑты нємхуят дын пидана рәпитты ӑн лӑҥхӑл. Тӑм ванӑн кәрта няврєм вәнлтӑты нє юхтӑс. Лӳв ямсыева вәлты-холты тӑхи вантӑс па юхлы пєда кєрлӑс. Вантэ, вош эвӑлт юхтум хӑннєхәя ям вәлупсы пӑты каврум йиҥк, хошум хот мосл.

Щи тумпийн приватизированной щирн тәп вет процент арат хот вәл, ар пєлӑк хот муниципальной щира айлды. Тыв арсыр сохӑл пәшӑсӑт, яҥхты-мӑнты ӗшӑт па па сыр-сыр утӑт лӳҥӑтман вәлдӑт.

Ирина САМСОНОВА

Худт вәшум няврємӑт кӑншты тӑхи

«Профилактика безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних, жестокого обращения с детьми» – тӑмӑщ нємуп мирхот Ёмвош округев правительства ай тӑхет потты тылӑщн вєрӑнтӑс. Уральской федеральной округ эвӑлт няврємӑт па айдат ёх вәлупсы вәньльты па давӑлты ёх щив юхтыйлсӑт. Мӳҥ мӳвев мир тухӑлпи мирхотн Ямал, Курганской па Тюменской областьҥӑн, Москва эвӑлт вәлум хӑннєхәйт ясӑҥ вӳйлясӑт.

Москва вошн «Поиск пропавших детей» нємуп тӑхи вәл, кӑншаньщты тӑхет кәща Николай Ковалев ай павтӑс, муй вӳрн дыв худт вәшум няврємӑт кӑншлдӑт. 2009-мит олн щи вошн 14-мит олуп эвие вәшӑс, волонтёрӑт ӑҥкела-ащела лӳвед кӑншты нётты вӳянтсӑт. Мултарӑт хӑтл мӑнум юпийн эвие вәйтсы, тәп щих вєлум вәс. Щи юпийн щи эви вәйтум ёх нумӑс вєрсӑт няврємӑт кӑншты тӑхи пӳншты па кӑншаньщты сайт вєрсӑт. Интум щи ут унтасн худт вәшум ай ёх Россия, Украина, Белоруссия па Казахстан хущи вәлты волонтёрӑт вәтща кӑншлдӑт. Тӑм пӳляҥ Россияйн, Украинайн па Белоруссияйн 46-мит мӳвн няврємӑт кӑншты пӑты 55-кєм тӑхи вәл. Мӳҥ мӳвевн худт вәшум пухӑт па эвет кӑншты тӑхи Нижневартовскайн вәл. Интум Сәрханд хущи щит пӳншды па Покачи вошн нумӑс вєрты вәл. Мосл лупты, кӑншаньщты мир полиция па МЧС пила вәтща рәпитлдӑт. Вантэ, РФ законӑт посн дыв сӑттэла ай ёх кӑншты ӑн рӑхл.

МВД рәпӑтнекӑт лупты щирн, кашӑҥ ол Россияйн 20-35-кєм щурӑс арат няврєм худт вәшл. М. Ковалев лупӑс, дыв нумсэлн 55-кєм щурӑс хуят вәтшийл. Щитӑт эвӑлт ӧхӑт 90-кєм процент вәйтлыйт, итәхӑт сурма питмел юпийн. Ай ёх кӑншты тухӑлпи волонтёрӑт ӑшколайт па институтӑт хущи эвет, пухӑт пила вәйтантыйлдӑт па дывед давӑсман вәлты вәнлтӑлдӑт. Дыв ӑҥкидал-ащидал пила ищи щи олӑҥӑн путӑртдӑт. Щӑлта вошӑҥ, кәртӑҥ мира кӑншаньщты вєр олӑҥӑн нєпекӑт ортдӑт па щи олӑҥӑн дывела ай кинайт ванлтӑлдӑт.

Муй щирн няврємӑт кӑншлыйт, Николай Ковалев тӑмиты лупӑс. Ай хуятӑт худт вәшты пурайн рәтлал **–7(499)686-02-01** карткел хӳват па **www.PoiskDetei.ru** сайта волонтёрӑта ай павӑтлдӑт. Щи юпийн щи тӑхед тумпи кӑншаньщты ёх худт вәшум эвет муй пухӑт олӑҥӑн **Одноклассники, Фейсбук, Вконтакте**, газетайт, телевидения, ратива па па тӑхет хущи ай павӑтлдӑт, дәлн ар мир ат уша вєрсӑт па ищи няврємӑт вәйтты ат нётсӑт. Кашӑҥ эви, пух олӑҥӑн нємасыя нєпек хӑншлы, хута лӳв хурл вәл, муй арат лӳвела ол, муйсӑр дәмӑтсухн вәс, хән худт вәшӑс. Щи нєпекн полиция па волонтёрӑт телепонӑт ищи хӑншман вәлдӑт. Щи юпийн кӑншаньщты ёх вош хӳлэтн ар тӑхийн худт вәшум няврєм олӑҥӑн нєпекӑт нух єхӑтлдӑт па мир иньщӑслдӑт, хутты лӳвед вантсӑт муй ӑнтэ? Щӑлта полиция ёх пила катра хотӑтн, пакрєпӑтн, хот даҥдӑтн па вӳрн няврємӑт кӑншлдӑт. Щи вєр вєрман юхи хӑщум хәлум олн «Поиск Пропавших Детей – Москва» хущи рәпитты ёх полиция пила 553 лылӑҥ няврєм

па 176 вән ёх вәйтсӑт, дыв сӑттэла 103 дылӑҥ эви-пух вәйтсӑт. 21 ай ёх ӑнтэма ювмед юпийн вәйтсыйт. Тӑлаҥтєдн хәлум ол мӑр «Поиск пропавших детей» тӑхи ёх унтасн 800-кєм хуят вәйтсы.

Тынӑҥ хӑнты ёх! Няврємӑт худт вәтшӑты пурайн сорашӑк «Поиск пропавших детей» тӑхия **–7(499)686-02-01** карткеда ай павӑтты мосл. Щӑлта **www.PoiskDetei.ru** сайта хӑншты мосл. Интернет хущи **Фейсбук, Вконтакте, Одноклассники** па па утӑтн **«Поиск пропавших детей»@poiskdetei** кӑншаньщты тӑхет ищи вәлдӑт, щив ищи хӑншты щир вәл. Хән худт вәшум няврємӑт олӑҥӑн щив ай павӑтды, щи пурайн волонтёрӑт лывед кӑншты вӳянтдӑт.

Реональда ОЛЬЗИНА

Хурн: «Поиск пропавших детей» тӑхи нєпек

Сәрханд хӑнтэт

Тӑм ванӑн Новосибирск воша сәрханд мӳв эвӑлт хӑтд этты пєлӑк хӑнтэт яңхсӑт. Щит Ас-угорский институтн моньщӑт, арӑт, йис путрӑт нух хӑншты тӑхи эвӑлт Аграфена Семёновна Сопочина па кӑт хуятңӑн вәнт шуши кәрт эвӑлт Семён Григорьевич па Тамара Алексеевна Рынковңӑн. Дын вәлты тӑхӑн 32 номерн хӑншман вәл.

Икелпимёхпутӑртӑйл, имелпа аган хӑнтэт щирн путӑртӑл. Дын ӑшколайн ӑн вәнлтыйлсӑңӑн па щит пӑта тәс шуши мир ясӑң тӑйлӑңӑн. Вантэ, дын иса тухлӑң хопа ӑнт омсыйлсӑңӑн, 40 ол мӑнум юпийн щи вєр тывӑс.

Новосибирск учёный ёх, щит филологической наукайт доктор, профессор Наталья Борисовна Кошкарёва, научной сотрудник, профессор Ираида Яковлевна Селютина па па ёх ренгенография па ларингография вєрсӑт.

Тӑм хәлум тӑхи, щит СО РАН филология нємпи институт, химической биологии па фундаментальной медицина тӑхи па международной томографической центр. Щи ёх нух вантсӑт, увӑс мир муй щирн сыйт путӑртлӑт па муй щирн нялум, ӳңл, пєңк щи мӑр тӑйлы. Әхӑт па учёный ёх арӑт, моньщӑт па ӑлпутрӑт нух хӑншсӑт. Вантэ, щиты арсыр щирн вантман лывела уша йил, муя хӑнтэт ясӑңлал ияха ӑн юхӑтлӑт.

Хӑнты хуятңӑн кашащсӑңӑн щи пӑты, ләдн дын Бийск вән воша ат тәтлясыйңӑн. Щӑта Ас тый ики мӳв вәл. Катунь па Бия кӑт пусӑлңӑн ияха питты тӑхеңңӑн. Тӑм мӳв олӑңӑн хӑнтыйис путрӑтн ищихӑншман вәл. Тамара па Семён Рынковңӑн мӑнтан елпийн хур вӳты па хӑннєхә нух хӑншты щӳңкңӑн дәтсӑңӑн. Дын Новосибирск вош, Алтай мӳв па шорцы мир олӑңӑн ищи учёный ёх эвӑлт па щи тумпийн арсыр вєрӑт олӑңӑн иньщӑсӑңӑн.

Дын нартамлы хән щи мӳва сонтумасңӑн па яңхсӑңӑн. Рәт па вәтӑң хуятлала, щи мӳв олӑңӑн путӑртты па хурӑт ванлтӑты питлӑңӑн.

Раиса РЕШЕТНИКОВА

Программа КАМИС Сәрханд филиал хуща омӑсты вєр

Ёмвош округн вәлты шуши мир ясңӑт шавиты па нух вәнлтӑты пӑта, йис путрӑт, моньщӑт, арӑт ӑкӑтты тӑхийн Ас-угорский институтн «Мультимедийный звуковой депозитарий» проект вєрла. Институтн рәпитты ёх йис путрӑт, моньщӑт, арӑт шуши ёх хуща ӑкӑтлӑт.

ХХ-мит нәпӑтн 1990-мит ол вӳш эвӑлт хӑнты, вухаль, юрн, рӳщ ясңӑтн ӑктум моньщӑт, арӑт, йис путрӑт, тарнӑң моньщӑт, эвӑлты вєрӑт, ёмӑң хӑтдӑт Ас-угорский мирӑт хӑншупсэт Ёмвош округн шавиман вәлдӑт. Иса араткєм 3000 щос. Мєт ар моньщ, ар, йис путӑр ӑктупсы хӑнты ясӑңӑн хӑншман вәл.

Ӑктупсэт яма ортты па дәщӑтты пӑта Нуви сӑңхум па Сӳмӑтвош кӑт филиал хуща КАМИС нємпи программа омӑссы. 2014-мит олн КАМИС омӑсты пура Сәрханд филиала юхтӑс. Интӑм Сәрханд филиал хуща кәща нє Аграфена Семеновна Сопочина па филиал архивариус нє Анисья Николаевна Волкова рәпитлӑңӑн. Дын путрӑт ӑкӑтлӑңӑн, сыйт нєпека нух хӑншлӑңӑн, Сәрханд путӑр хӑнты ясӑң эвӑлт рӳщ ясӑңа тулмащтӑлңӑн. Дын олӑңмит КАМИС программа пила рәпитты вәнлтыйлсӑңӑн. Щи программа омсӑлса па дәщӑтса Ас-угорской институтн рәпитты хәйн Прокопий Тарлинӑн Санкт-Петербург вош эвӑлт юхтылум программа дәщӑтты ёх пила. П. Тарлин щи вєра вәнлтӑслэ Ас-угорской институтн йис путрӑт, моньщӑт, арӑт ӑкӑтты ёх кәща нє Ольга Ерныхова.

Программая нух хӑншты хӑншупсэт мира иса щитн шавиты рӑхл, щи юпийн нух хӑншум ут хулт вәшты щир ӑнтә. Архивариус нє Анисья Николаевна лупл: «Ин мулты кассетайт, хӑншупсы муй сый кӑншты вєр ӑнтә, сыры щи вєра ар щос мӑныдӑс».

Прокопий ТАРЛИН, Ас-угорской институтн йис путрӑт, моньщӑт, арӑт ӑкӑтты тӑхийн рәпитты хә

Айтєлн хӑнты па вухаль мирңӑн культура олӑңӑн уша вєрты мосл

Васы мӑнты тылӑщ 14-митн Технолого-педагогической колледж хуща йилуп вєр тывӑс – хӑтл мӑр няврємӑт тӑйты хотӑта ӑнт яңхты пушхиет пӑты шуши мир ясӑң, культура олӑңӑн ай тӑты хӑр рӑпитты олңитӑс.

Щи ӑмӑщ вєр пед-колледж вӑнлтӑты ёх лӑщӑтсӑт, щит Елена Александровна Брич, Анна Борисовна Гутырина па Ирина Максимовна Молданова. Лыв тӑм вєр тӑты олӑңӑн поступсы нух хӑншсӑт па «Газпромнефть-Хантос» нємпи мӳв илпи питы вуй муй газ вӳты компанияя китсӑт, вантэ, лыв ищимӑщ поступсэт пириты пӑты нємасыя кӑсупсы лӑщӑтсӑт. Щив 34 вєр олӑңӑн поступсы китсы, лыв тӑп мєт ям яң поступсы пирисӑт, лыв кӳтэлн педколледж ёхн хӑншум вєр.

Миюм грант вух унтасн хӑнты ернасӑт, нирӑт ёнтсӑт, тӳрлопсӑт кӑрӑтсӑт, кӑт нарӑсъюх лӑтсӑт.

Айлат ёх ай пушхиет, лыв ӑңкилад па мойң ёх пєлы хӑнты щирн вӳща вєрсӑт, кӑт-хӑлум пӳш и ясӑң лупсӑт, лӑлн ай тёпиет щит уша ат вєрсӑт. Щи юпийн хӑнты па вухаль мирңӑн олӑңӑн ай тӑсӑт. Мєт ӑмӑщ ай эвиета па пухиета юнтты па кӑсты вӑс. Хутыса лыв рома омӑсман нарӑсъюхн юнтум сый хӑлӑнтсӑт, щӑлта щит ямсыева нух вантсӑт, ёшн кєтумсӑт.

Ювоӆӑңӑн айлат воспитателят ай пушхиет пида олум лавӑлты щира «Лӳк» пос вєрсӑт. Щи тумпийн ернасӑтн па тӳрлопсӑтн хӑншет алься̆т па щи олӑңӑн путӑртсӑт.

Щоскєм мӑр ай пушхиет ӑңкилад пида хӑнты па вухаль мирңӑн вӑлупсы, кӑсупсэтпа па олӑңӑн уша вєрсӑт. Щикӳш няврємӑт шєңк айт вӑсӑт, тӑп, ма щиремн, айтєлн лывела шуши мир культура олӑңӑн путӑртты мосл, лӑлн лӑхсӑңа ат вӑсӳв. Щит шєңк мосты вєр.

Людмила СПИРЯКОВА

Югорской университет 13 ола йис

Тӑм тылӑщ хӑтмит хӑтӑлн Югорской государственной университет кӑща нє Татьяна Карминская Ёмвошӑң айкелӑт лӑщӑтты хуятӑт пида вӑйтӑнтылӑс.

Хӑлумхущъяң ол юхлы пєла Увӑс мӳв вӑнлтыйлты тӑхи пӳншсы. Муй щирн ЮГУ нємпи тӑхи щи олӑт мӑр рӑпитӑс па муйсӑр йилуп вєрӑт лӑщӑтты нӑмӑсл, щи олӑңӑн кӑща нє ӑктӑщум хуята айкел тӑс.

«Кашӑң университет – щит щимӑщ тӑхи, хута елды вӑлты щира Россия мӳв пӑты мєт нумсӑң хуятӑт єтлӑт. Мӳң вӑнлтыйлты тӑхев арсыр университетӑт кӳтн ищи шєңк мосты па ӧрӑң тӑхи. Щит пӑты мӳңева мосл мєт нумсӑң, нєпекӑң па рӑт мӳв пєла сӑмӑң айлат ёх єнмӑлты», – щиты Татьяна Карминская ясңӑл олңитсӑлэ.

Кашӑң ол айлат ёх вӑнлтӑты хӑннєхуятӑт ученой хуятӑта йилӑт. Щиты хӑлумхущъяң ол мӑр докторской диссертация нєпек яң хӑннєхэ вӑньляс па доктор нєм холумтӑс, щӑлта ям арат хуят сыр-сыр наукайт кандидата йисӑт.

Тӑмхӑтл Югорской государственной университета хэт институт луңман вӑл. Щит менеджмент па экономика, политехнической тӑхи, поступсэт артлӑты вєра вӑнлтӑты ут, мӳв-ават лавӑлты вєрӑт тӑхи, йилуп информационной щирӑта вӑнлтӑты ут па гуманитарной вєрӑта вӑнлтӑты тӑхи. Щи тумпийн тӑта нефтяной техникумӑт рӑпитлӑт, хута бурильщика па лӳвела нётты хуята вӑнлтыйлты рӑхл. Тӑм мир рӑпатайт йилуп вӑлупсыйн шєңк мослӑт.

Тэнял ол ЮГУ «Кадры для региона» нємпи Россия мӳв дуват кӑсупсыйн нух питӑс. Щит вӑн вєр!

2014-мит олн Югорской университета 1417 айлат хӑннєхэ вӑнлтыйлты юхтӑс. Щи кӳтн 908 - очной, 509 – заочной щирн. Щит тэнял киньща 57 хӑннєхэя аршӑк.

Айлат вӑнлтыйлты ёх Татья нємпи емӑңхӑтл пурайн студентӑт кӑща нє эвӑлт каш вєр олӑңӑн хӑншлӑт. Мєт ӑмӑщ вєр Татьяна Карминская пирийл па лӑщӑтты нётл. Щиты тӑм олн айлат ёх Байкал дора мойңа яңхты лӑңхасӑт. Кӑща нє щи яңхты-мӑнты вєр научно-исследовательской «Байкал – жемчужина России» нємпи щирн лӑщӑтӑс. Щит пӑты Байкал вутӑң дора Югорской университет эвӑлт 15 айлат хэ па нє яңхӑс.

Щи тумпийн тӑм ванӑн йилуп «Ресурсной языковой центр» нємпи тӑхи пӳншлы. Тӑта лапӑт па хон пєлӑк мӳв ясңӑта вӑнлтӑты питлыйт – английской, испанской, корейской, китайской, японской, венгерской па чешской. Мєт яма щи вєр олӑңӑн ЮГУ, 4-мит корпусн, 309 хот йитн муй па карты кел хӳват: 8 (3467) 921-901 уша павӑтты рӑхл.

Ирина САМСОНОВА

Увăс мир арăӈ-якăӈ ёх

Васы мăнты тылдăщ 3-4-мит хăтдӈăнăн Ёмвошн Россия мӯвтєд Увăс мир па Дальний Восток «Северное сияние» нємпи арăӈ-якăӈ вандтупсы мăнăс.

Нəмăсдум, тăмăщ хурамăӈ нємн якхот нємасыя адьсы. Вантэ, Увăс Тəрум тӯт нəмн тəрум хуща арсыр одюпн якăд-вурдад. Увăс Тəрум тӯт салют хурăсуп. Тəп арсыр эдуп тӯтыет нух ад пудатыйддăт па ил ăн питдăт. Нəмн, мӯв нумпийн муй па еӈк нумпийн, щив омсадтумăт.

Емăӈхăтд дэщăтум хуятăт адпа дăӈхасăт, дəдн якхота юхтум арăӈ-якăӈ хăннєхуятăт ищи Увăс Тəрум тӯт иты арсыр одюпн ат яксăт па вурдасăт.

Тăм пӯш Ёмвош округева Красноярской мӯв Дудинка вош «Дентэдио» тăхи ёх, Ненецкой автономной округ Нэльмин-Нос кəрт эвăдт ариты-якты хуятăт, Пудӈавăт вош культура хот эвăдт арăӈ айдат нє, Санкт-Петербург «Северное сияние» ариты-якты нєӈнăн, Республика Алтай Горно-Алтайск вош «Эр-Самыр» тăхи ариты па сыр-сыр нарăс сувăтн юнтты ёх, Коми мӯв Сыктывкар вошн вəдты хуятăт, Москва вош эвăдт культура тăхетн рəпитты хăннєхуятăт, Камчатской мӯв Петропавловск-Камчатской вош «Коритэв» тăхия дуӈум якты-ариты ёх, Нижневартовск вош «Тор-Най» нємпи хуятăт, Лянтор вошăӈ «Пинэлы» арăӈ-якăӈ мир, Русскинская кəрт эвăдт «Вəнт нє» тăхи ёх, Ёмвош район «Моньщ хот» хуятăт па Ёмвошăӈ «Ешăк Най» па «Ялпус махум» нємпи хăнты па вухаль хоттєд ёхӈăн арăӈ-якăӈ хăннєхуятăт.

Вəн якхота мойӈа юхтум хăннєхуятăт увăс Тəрум тӯт иты кăт хăтд мăр хурамăӈ одьпăӈ дəмăтсухн Увăс мӯв па Дальний Восток йис культура вєрăт мира адьсăт.

Сырыя мойӈа юхтум артистдӯв, Югра мӯв кəща ёх, оса тăхи ёх, айдат мир, айкедăт дэщăтты нєӈăт, икет па ăд хăннєхуятăт, мăта хуята Увăс мир йис культура вєрăт əмăщ, «Борис Лосев» нємпи рӯтьщăты тăхийн ăктăщсăт. Арăӈ-якăӈ мир пєда вантты шєӈк амтăӈ вəс. Вəндата ювум хăнты мир поэ-

ăктăщийлсăт

тесса ими Мария Волдина ăктăщум мир пăты тăлаңа па уяңă вəлты щира пойкщăс, дəлн кашăң хăннєхə шəк вєр ăн вантман елды ат вəс. Əмăщ, хуты пойкщăты вєр елпийн пăлăң Тəрум вəс. Вəна пєлка ювум хăннєхə ясңăт юпийн роман Хăтл Най єтăс. Алпа, Тəрум Ащев, Тəрум Аңкев ям ясңăт хəлăнтсăңăн па лăңхасңăн, дəлн емăңхăтл яма ат тывăс.

Щи юпийн мойңа юхтум хуятăт Мӳв-авăт па Хăннєхə йис пурмăсăт шавиман тăйты хота вохсыйт. Тăта арсыр мӳвăт эвăлт юхтум артистăт лыв олңелн айкел тəсăт па итəх арăт, якăт па нарăсты сӳвăт мира вандтăсăт.

Мосл ястăты, тăм вəн вəйтантупсы Российской Федерация Министерства культура тăхи ёх, «Государственный Российский Дом народного творчества», Югра мӳв культура вєрăт тəты департамент кəщайт, Ёмвош округев «Культура» нємпи «Творческой объединение» па Ас-угорской айлат тăхи ёх унтăсн лэщăтсы. Лыв шєңк əмща мойңа юхтум мир пăты якты хăрăт вєрăнтсăт. Щиты Увăс мир па Дальний Восток йис культура вєрăт äнтə тəп Ёмвошн вəлты мир вантсăт, Манстăр, Нефтеюганской па Ёмвош районăтн вəлты-холты хăннєхуятăт ищи щир тăйсăт əмăщ якăт, арăт, нарăсты сӳвăт вантты па хəлăнтты.

Кимит хăтлăтн «Югра-Классик» нємпи КТЦ хотн мирхот вєрăнтсы. Арсыр тăхет эвăлт юхтум арăңякăң мир айкел тəсăт, муй щирн лыв мӳвлдлн йис культура вєрăт елды тəлăт.

Етн пєла вəн, хурамăң па олъпăң якты хăр пӳншсы. Кăт щос и кəмн мăнăс. Тăта арсыр мирăт хурамăң лəмăтсухăт, горной алтайцăт тур эвăлт сыяң əмăщ арăт, корякăт, ительменăт па эвенкăт апрăң якăт, нганасанăт емăң арăт па шуши мирлӳв «куренька» якңăн па па əмăщ вєрăт вантты рăхăс. Нəмăслум, якхота юхтум мир елды хӳв мăр щи мурт əмăщ як хăр олăңăн нəмты питлăт. Щит пăты Увăс мӳв па Дальний Восток йис арăт, якăт, нарăсты сӳвăт пєла вантман рăхл ястăты – мӳң культураев Увăс Тəрум тӳт иты елды вəлты питл!

Ирина САМСОНОВА

Йис пурмӑсӑт шавиты хот олӑӈӑн

Шӑншвош кӑртӑн Манстӑр районӑн хӑнты мир йис пурмӑсӑт шавиты хот кӑща нӈа ар ол мӑр Наталья Владимировна Крюкова вӑл па рӑпитл. Щив яӈхмӈмн, ма нӈмасыя лӯв пилэла вӑйтантыйлсум па путрӈмӑсум, муй щирн тӑм йисн лыв рӑпата вӈрлал мӑнлӑт.

– Наталья Владимировна, муйсӑр вӑнлтӑты тӑхи нӑӈ етшуптӑсӑн па мӑта рӑт ёх эвӑлт вӑллӑн?

– Ма Тюмень вошн культура институт музеевед щирн етшуптӑсум па тӑта 22 ол мӑр йис пурмӑсӑт шавиты хот кӑща нӈа рӑпитлум. Ма рӑт ёхлам иса Ангатшуповӑт рӑт эвӑлт вӑллӑт. Щатщащӈм ики Семён Прокопьевич Ангатшупов вӑлты-холты щирӑлн вой-хӯл велпӑслӑс. Лӯв араттӈлн 14 нявръм тӑйс. Советской лащ юхтум пурайн пухлал па эвилал арсыр тӑхетн вӑнлтыйлсӑт па худыева нӈпекӑӈа йисӑт па ям рӑпатайт тӑйсӑт. Кӑт вӑн пухӈӑн вой вӯты хуятӈӑна рӑпитсӑӈӑн, хӑлмит Данил Семёнович пухӑл нявръмӑт вӑнлтӑты хӑя вӑс па йилуп алфавит Ас хӑнтэт пӑта дэщӑтӑс. Нялмит пухӑл Георгий Семёнович Ёмвошн кооперативной училище етшуптӑс па Шӑншвош кӑртэв лапкайн рӑпитӑс. Тӑм этнографической музей хотэв 1942-мит олн колхос ёхлӯвн лапка щирн омӑссы па тӑта даля мӑнты елпийн ма акӈм ики тынӈесты хӑя вӑс. Ӧхӑт няд акилам Вулаӈ даль хӑрн ӑнтӑма щи йисӑт. Ангатшуповӑт рӑт ёх сырыя шӈкар хӑннӈхӑтӑйс, щи хуятӑт эвӑлт нявръм вӑнлтӑты па культура рӑпатнекӑт тывсӑт.

– Нын кӑртӑн па муй пӑта Шӑншвош нӈмн мӑсы?

– Ин Шӑншвош кӑртэв Шеркалы нӈмтӑйл. «Шоркар» – щит сӑран мир ясӑӈ, хӑнты щира ки кӈрӑтты, щит «Вӑнт кӑрт». Мӯӈ хӑнтылӯв кӯтн кӑртэв ищипа Шӑншвоша нӈмӑтлэв. Щит, ма щирӈмн, шӈкӈ йис нӈм. Мӈт олӑӈӑн тӯӈщирӑӈа Ас кӯтӯп эвӑлт вантты ки питлӑн, щит яма шивалӑлэн, хуты мӯӈ кӑртэв вӑн сӑӈхум шӑнш хущи омӑсл. Щит пӑта лӯвел ищиты Шӑншвоша альщӑты рӑхл. Щӑлта щимӑщ йис путӑр хӑнтэт кӯтн вӑл: хӑн Тӑрум ащи лӯв мойпӑр пухӑл тӑрум хӑр эвӑлт ил ӈслӑс, лӯв шӑнш хурасӑл вӑн сӑӈхума питӑс па щит пӑта мӯӈ кӑртэв еша ӧхӑт хӑнтэтн Шӑншвош нӈмн щи мӑсы. Мӯӈ шуши ёхлӯв ин тӑмхӑтл вӑнта ӈвӑллӑт па щиты путӑртлӑт, хуты вӑлты-холты щирн эвет муй имет пух шӑнш мухты вӯншты ӑн вӈритлӑт. Щи тумпийн мӯӈ кӯтӯп Ас мӯвевн шӈкар емӑӈ тӑхи вӑл.

– Наталья Владимировна, хӑн па муйсӑр хуятн нын этнографической музей хотн пӯншсы па муй щирн арсыр хӑнты мир йис пурмӑсӑт тыв питты питсӑт?

– Мӈт олӑӈӑн музей иса ӑн тӑйсӯв. Хӑнты мирӈв арсыр йис пурмӑсӑт Шӑншвош кӯтӯп ӑшколаев хот йитн ияха ӑкӑтсӯв. Мӯӈ хущева нявръмӑт биологияя вӑнлтумӑн сыры олӑтн Тамара Васильевна Диодорова рӑпитӑс. Ӧхӑт 1980-мит олӑтн лӯв ӧрлӑлнумӑслал унтасн тӑмӑщ йис пурмӑсӑт ияха арсыр тӑхет эвӑлт ӑкӑтты питсыйт, лӑлн хӑнты хуятӑт вӑлупсы щирӑт олӑӈӑн сыр-сыр тыв юхтыйлты мойӈ хӑннӈхуятӑт елпийн айкел вӈрты. Тамара Васильевна ӑшколайн вӑнлтыйлты эвет хӑнты ернасӑт ӗнтты, арсыр тӯрлопсӑт муй сӑк эвӑлт кӑртум ай пурмӑсыет вӈрты вӑнлтӑс. Итэх утӑт щитӑт эвӑлт щи пурайн вельщи дэщӑтум музей хот йитӈв хущи хӑщсӑт. Мӯӈ нарӑсъюхӑн юнтты па хӑнты арӑт ариты хӑев Андрей Александрович Ангатшупов як-

ты-ариты хот ёхлад пида 1970-мит олӑтн арсыр вошӑтн Советской Союз хӳватн яӈхӑс па кашӑӈ тӑхийн лыв хурлад нух вӳсыйт. Ияха ӑкмум хурӑт ищиты мӳӈ ӑшколаев йис пурмӑсӑт ӑкӑтты хот йита лыв мӑсӑт. Иса щи вӳшӑт эвӑлт Тамара Васильевна Диодорова музей хот пӳншты нумӑсн юхӑтсы. Щит пӑта лӳв мєт олӑӈӑн Шӑншвош ӑшколаев дыпийн музей юкана дэщӑтум хот йит вєрӑс, худта шуши мир хӑннєхуятӑт сыр-сыр хӑнты пурмӑсӑттэты щир тӑйсӑт. Ай тӑхет потты тылӑщн 1982-мит олн тӑм катра дапка хотэв дыпийн Шӑншвош кӑртэв этнографической музей хот пӳншсы. Тамара Васильевна Диодорова щӑта олӑӈ кэща нєӈа вэс. Щимӑщ вулаӈ рэпатайл пӑта тылӑщ вухӑн хэн сухуптӑсы, вантэ, общественной щирн тэп щи йис пурмӑсӑт шавиты хот лӳв тӑйсӑлэ. Щиты иса 1982-мит ол вӳш эвӑлт па иса 1992-мит ол вӳш вэнта этнографической музей хотэв кӑртӑӈ мирєв нётупсы унтасн вэс па рэпитӑс. Галина Ивановна Трибус, Мария Герасимовна Зверева, Анна Тимофеевна Алексеева шєӈк сӑмӑӈа нётсӑт па кашӑӈ вєр тӑта вещката па иса тынды-пєлды мӳӈ шуши ёхлӳв пӑта дэщӑтсӑт. Тӑмӑщ музей хот тӑта вєрты олӑӈӑн хӑнты мир хурӑт хӑншты хэ Митрофан Алексеевич Тебетев нумӑс вєрӑс. Лӳв Лохтоткурт эвӑлт тыв катрая ювум лупастэс па тӑм йис пурмӑсӑт шавиты хотэв лєпн омӑссӑлэ. Щи тумпийн итэх хӑншум хурлад ищиты мӳӈева мойлӑслэ па ин тӑта щитӑт вантты вєритлӑты.

– Муйсӑр хӑнты мир йис пурмӑсӑт олӑӈӑн нӑӈ путӑртты вєритлӑн?

– Ар пєлӑк йис пурмӑсӑт мӳӈ музей хотэвн Лохтоткурт эвӑлт щи вэллӑт. Тӑта шивалӑты рӑхл: пилт лавӑлты холуп, мӑта ут иса йис щирн пэлн сухум эвӑлт сєвмӑн вэл; хэлты пэн, мӑта велпӑсн тэп катра Ас хущи хӳл велпӑслӑсӑт; хэлты пэнӑт пӑта вєрум сыр-сыр кевӑт па тӑта тӑйлӳв; и кев хущи хэлъюх хӑнши хурас вєрман вэл, щи ут путӑрл мӳӈева, хуты тӑм хэлты пэн кев хӳлн шєӈк сӑмӑӈа тӑйсы. Мӳӈ хущева вэлты йис пурмӑсӑт – щит иса хӳл па вой велпӑсӑт. Щитӑт унтасн хӑнты хуятлӳв катра пурайн вэлупсы щирлад дэщӑтсӑт: Ас эвӑлт хӳл мущӑтсӑт, вэнтӑтн арсыр войт павӑтсӑт. Тӑта 18-мит нэпӑт вӳш эвӑлт йис пура пушкан тӑйлӳв, лӳв дєпӑлн селя муй нёл шавиты хушапӑт. Щи пушканэвн ма щатщащєм ики Семён Прокопьевич Ангатшупов 1960-мит олӑт вӳш вэнта иса велпӑслумӑн яӈхӑс. Советской власть пурайн арсыр йилуп пушкан єтӑс, лӳвела па, тӑӈха, ямшӑк вой велты щирн тӑм пушканӑл вэс. Тӑта Митрофан Алексеевич Тебетев шэӈӑт хӑншум хурӑт вэллӑт. Тӑм олн лӳвела дэлн 90 ол вэс. Щи ики шєӈк хурасӑӈа луӈӑлтуп як хурасӑт хӑншӑс па вєра лӑӈхӑс хӑнты мир вэлупсы щирӑт арсыр нєпек хурӑтн альты.

– Наталья Владимировна, муйсӑр хӑннєхуятӑт нын йис пурмӑсӑт шавиты хотӑна яӈхдӑт?

– Мӳӈ музей хотэва ар пєлӑк ӑшколайн вэнлтыйлты няврємӑт юхтыйллӑт. Айлат ёхлӳва хӑнты мир йис культура вєрӑт шєӈк эмщӑт. Тӑта мосванӑн Нягань вош эвӑлт ӑшколайн вэнлтыйлты пухӑт па эвет тӑта вэсӑт. Лыв шєӈк яма йис пурмасӑт олӑӈӑн вєрум айкеллам хэлӑнтсӑт па кӳтн-кӳтн иньщӑссӑт, муй пӑта тӑм муй тум пурмӑс мосӑс па хуты лыв катра пурайн вєрсыйт. Ма щирємн, тӑмӑщ музей хотӑт унтасн мӳӈ хӑнты мирєв культура вєрӑт яма тӑйты питлыйт.

Владимир ЕНОВ

Юван Шесталов нємпи хот йит-музей пӳншсы

Ёмвошн Югорской государственной университетн вухаль мир писатель кабинет-музей пӳншсы. Щит лӳв юхи хӑщум рэпата тӑхел вэс. Щит пӑты хот йитн иса щиты хӑйсы, хутыса Юван Шесталов рэпитум пурайн вэс, щӑта лӳв хурлад, нєпекӑт, киникайт, ишакты нєпеклад, ияха лӳӈӑтты ки – 350 пурмӑс вэл.

Вандтупсы пӳншман «Торум Маа» катра пурмӑсӑт давӑлты хотн рэпитты нє Эрика Сургутскова лупӑс, ин тӑм хот йит-музей Югра мӳв региональной фонда луӈман вэл.

Владимир Шесталов мойӈ ёха путӑртӑс, хутыса айтєлн лӳв ащелн єнмӑлтсы, вэндтӑсы, щирн лӳв вухаль мир олӑӈмит арсув хӑншты хэя йис. Тӑм вэйтантупсыйн Владимир ар арийс.

Тӑм хот йит-музей пӳншман юпийн елды кашӑӈ хуят вєритл ӑнтэ тэп Юван Шесталов вэлупсы олӑӈӑн уша вєрты, щи тумпийн тӑта сєма питум хӑтӑллӑл пурайн «Лӳӈӑтты-ариты вэйтантупсэт» дэщӑтты питлыйт. Ӑшколайн вэндтӑты няврємӑт пӑты «Писатель хуща мойӈа яӈхты» эмӑщ хӑр па «Белый Стерх улетел, но оставил песню» нэмӑлмӑты хӑтл вєрты питлы. Вельщи стихӑт, путрӑт хӑншты ёх пӑты «Литературная гостинная» пӳншлы. Щӑта лыв юхтум ёх едпийн стихлад лӳӈӑтты питлӑт, вэтӑӈ писателят па поэтӑт дывела путӑртты питлӑт, яма муй вевтама хӑншсӑт.

Людмила ШУЛЬГИНА

Ӑшкола кәща айкелдӑт

Шӑншвош кәртӑн Манстӑр районӑн ям ар ол мӑр кӳтуп ӑшкола-интернат кәща хәя Николай Петрович Степаненко вәл. Щив яңхмємн, ма лӳв пилэда вәйтантыйлсум па рәпата вєрӑт олӑҢӑн иньщӑссєм.

– Николай Петрович, нын ӑшколайн олӑҢӑн мӑтты айкел вєра?

– Сырыя ма вӳтьщӑлум лупты, хуты тӑм олн мӳҢ Шӑншвош кәрт кӳтуп ӑшколаев 125-мит ол емӑҢхӑтлӑл постӑты питл. Щит пӑта йис пура нєпекӑт вәйтсӳв, хута хӑншман, муй щирн Шӑншвошн 1889-мит олн мєт олӑҢ няврємӑт вәнлтӑты хот пӳншсы. Щи пурайн рӳщтәрум хот дыпийн ӑшкола вєрсы. Әхӑт тащӑҢ ёх, Новицкой рәт эвӑлт, атэлт щирн арсыр нётупсэт няврємӑт елды вәнлтыйлты пӑта дэщӑтсӑт. Советской лащ юхтум щосн хәлмит классӑҢӑшколаев лапӑтмит классӑҢа вєрса. Щи арӑт класс щирн лӳв иса 1954-мит ол вӳш вәнты рәпитӑс. Щӑлта кӳтуп ӑшколая район кәщаитн лэщӑтсы па еша вәл национальной ӑшкола щирн рәпитты питӑс. Тәптӑта мосванӑн, лапӑткєм ол юхлы, шуши мир няврєм мӳҢ хущева иса шимла йис па щит пӑта ин ӑл кӳтуп ӑшкола-интерната лӳҢтӑсты питсӳв. Ёмвош округевн, вантэ, Увӑс мирӑт департамент лӑп тәхӑрсы па арсыр тӑхет, мӑта утӑт шуши ёхлӳв пила рәпитсӑт тищиты йилуп кәщаитн нух вӳсыйт. МӳҢ ӑшколаев иса 1996-мит ол вӳш эвӑлт шуши мирӑт ясӑҢ па культура нух алумты щира рәпитӑс. Ин щимӑщ рәпатаев иса етшуптӑсэв. Юхи хӑщум олӑтн хӑнты вәлупсы щирӑт вәйтты хӑннєхуятӑт иса пенсияя рӳтьщӑты мӑнлӑт. Щи щирн шуши мир вәлты-холты вєрӑта няврємӑт вәнлтӑты тӑта ӑн вєритлӳв. Галина Ивановна Трибус ищи рӳтьщӑты мӑнӑс па ин сӑк эвӑлт арсыр пурмасыет вєрты хӑннєхэ тӑта па ӑн тӑйлӳв, лэдн лӳв айлат эвет ищиты сӑк кӑрӑтты елды ат вәнлтӑс.

Лӳв тумпедн ӑшколаев хущи Мария Герасимовна Зверева рәпитл па хӑнты пурмасӑт ёнтты эвет вәнлтӑл. Щи нєҷев рӳтьщӑты ки мӑнл, щит нємулты хӑннєхэ тӑта мӳҢ няврємлӳв елды шуши мир ёнтӑсты па вєрӑтты вєрӑта вәнлтӑты па ӑн питл. Дын ияха тӑм ӑшколаевн пунӑҢ сух, тунты па сӑк пила рәпитты айлат эвет ямсыева хущсӑт. Щит пӑта әхӑт мӳҢ няврємлӳв вєрум пурмӑсыет округев арсыр вандлтупсэтн вәсӑт па сыр-сыр тӑхетн хуятӑтн ишӑксыйт. Мария Герасимовна «Султумие» нємуп айлат ёх якты-ариты хот лэщӑтӑс па щи няврємлад пила округев арсыр ай кәртӑтн па вән вошӑтн вәс па сыр-сыр хурамӑҢ якты хӑрӑт арсыр мирӑт елпийн вандтӑс. Щи тумпийн дыв Венгрия, Болгария па Югославия хон пєлкӑта па яңхсӑт. Хән Ёмвошн Увӑс мирӑт департамент рәпитӑс, щи олӑтн мӳҢ ӑшколаевн «Нюрмӑт» нємпи няврємӑт рӳтьщӑты тӑхи кәртэв лєпн омӑссӳв. Щӑта мӳҢ арсыр шуши ёхлӳв емӑҢхӑтлӑт вәнлтӑты няврємлӳв па кәртӑҢ ёхлӳв пила кашӑҢ пурайн лэщӑтлӳв.

– Муйсӑр емӑҢхӑтлӑт нын «Нюрмӑт» хущи лэщӑтлӑты?

– Тӑм лӳҢӑн мӳҢ ай хопӑҢ кӑсупсы кәртӑҢ хуятлӳв кӳтн вєрсӳв. Сырыя хоп ӑн тӑйсӳв па кӑсты вєрэв елпийн сохӑл эвӑлт ай хопиет лэщӑтсӳв. Щи кӑсупсэт мӑнум юпийн кәща ёхлӳвн Сәрханл район эвӑлт ямсыева вєрум нял юрн хопн ләтсыюв. Па пӳш щи щирн мӳҢ ямашӑк кӑсты вєритлӳв. «Нюрмӑт» нємуп рӳтьщӑты тӑхевн «Юнеско» эвӑлт вәлты мойҢхуятӑт Индия, Франция па арсыр хон пєлкӑт ищиты юхтыйлдӑт. Щи тӑхийн ӑшколайн вәнлтыйлты пухӑт хӳл па вой велпӑслдӑты вєрӑта нємасыя вәнлтӑллӳв. КашӑҢлӳҢ мӑр няврємлӳв щӑта рӳтьщӑлӑт. Манстӑр районӑн вәнлтыйлты айлат ёх ищиты ивєвн тӑм тӑхев хущи хӳл па вой велпӑс вєрӑта вәнлтӑллӳв. Щимӑщ ям па хурамӑҢ шуши мир няврємӑт пӑта лэщӑтум рӳтьщӑты тӑхи мӳҢ ӑшколаев унтасн елды вәл па рәпитл.

– Николай Петрович, сырыя нӑҢлупсӑн, хуты «Султумие» нємпи якты-ариты хот ӑшколайн тӑйлдӑты. Муй арат няврєм иса щив яңхӑл па муйсӑр тӑхетн лыв хӑнты арӑт арилдӑт па якӑт яклдӑт?

– Ма ин щи олӑҢӑн путӑртты вӳтьщӑлум: кашӑҢ ол мӑр шуши мир няврєм иса шимла йил. Тӑм хӑщум олн яҢ эви Мария Герасимовна хущи яңхӑл па сыр-сыр якты-ариты хотӑт кәртӑҢ ёхлӳв елпийн альдӑт. Галина Ивановна Трибус щи пурайн мулдтыйн иса дывела нётл. Тӑм якты-ариты муй ёш пурмӑсӑт лэщӑтты вєрӑт мӳҢ хущева ин тӑмхӑтл вәнта вәлдӑт па елды ищиты щитӑт тӑйты питлӳв. Тәп хӑнты мир рәт ясӑҢ вәнлтӑты щирӑт шєҢк лавӑртӑҢа йисӑт. Катра, вантэ, урокӑт щирн ясӑҢ муй путрупсы вєрӑт нємасыя вәнлтӑсӳв. Тӑм йисн национальной ӑшколая ӑн лӳҢтӑслӳв па щит пӑта хӑнты ясӑҢа миюм щосӑт кәщаитн нух вӳсыйт. Щит пӑта факультатив щирн нивӑлмит ол мӑр рәт ясҢев вәнлтӑты щир тәп тӑйлӳв. Итәх няврємӑт шєҢк хӑнты ясҢел пєла сӑмӑҢӑт па щит пӑта кашӑҢ ол арсыр районӑҢ муй округӑҢ кӑсупсэта яңхлӑт па пурайн нух питлӑт. Рәт ясӑҢа факультатив щирн мӳҢ пухлӳв па эвилӳв Вера Кимовна Резщикова ар ол мӑр вәнлтӑл. Ма щиремн, муй хӑнты ясӑҢ, муй арсыр хурамӑҢ шуши мир культураев щирӑт, муй иты вєритсӳв, щиты щи ин тӑмхӑтл вәнта елды айлтыева тәсӳв па айлат ёхлӳв вәнлтӑсӳв.

Тӑм йисн мӳҢ ӑшколаев хущи тәп 108 няврєм вәнлтыйл. Сырыя 1998-мит олн 338 пух па эви тӑта вәнлтуман тӑйсӳв.

Владимир НОСКИН

Няврємăт тәса вәнлтăл

Надежда Ивановна Слинкина (Хозумова) Нуви сăҥхум район Полнавăт вош ăшколайн ар ол мăр няврємăт рӳщ ясăҥа па литературая вәнлтăл. Лӳв ар нумсăҥ, рәпата пєлы сăмăҥ хуят ăшкола эвăлт елды тәс ӧша мăнты дэщăтăс. Лӳв кăт няврємҥăл ăшкола сорни мевл пос пила етшуптăсҥăн.

Надежда Ивановна сєма питăс 1963-мит олн Сӳмăтвош район Саранпауль кәртăн вухаль семьяйн, щăта ăшкола етшуптăс. Па елды лӳв Тобольской педагогической института вәнлтыйлты мăнăс. Щит етшуптумăл юпийн 1986-мит олн Сӳмăтвош района Сосновкая рәпитты китсы. Тәп щăта рәпитты тăхи ăнтәм вәс, лӳвела мосăс пириты, Ваньщавта, Полнавăта муй Касум воша рәпитты мăнты. Щи тумпи Сӳмăтвоша «Дом пионеров» тăхия методиста рәпитты вохсы. Касум вошн пионервожатой нє мосăс. Надежда Ивановна шєҥк лăҥхăс няврємăт вәнлтăты, щит пăты Сӳмăтвоша па Касума ăн мăнăс, Полнавăт вош пирийс. *«Тыв юхăтсум, имухты вәлты хотн мăсыюм. Щăта Клавдия Ксенофонтовна Шадрина пила вәсум, лӳв ищи няврємăт вәнлтăты нєҥа рәпитăс. Ол мăр ияха вәсмăн, щăлта лӳв Нягань воша елды рәпитты мăнăс. Мăнєм ищи панăн вохсăлэ, тәп ăн мăнсум. Мăнєма Полнавăт вош шєҥк мәстăс, кәртăҥ мирн яма тăйлыюм»*, – лупăс Надежда Слинкина.

Тăм вухаль нє рӳщ ясăҥ па литература урокăт тәты питăс. *«Иса пурайн ма лапăт мăр 18 щосн мăсыюм. Тăм олн па 25 щос лапăтн няврємăтвәнлтăлум. Щит щи лавăрт, вантэ, мосл иса няврємăтн хăншум нєпекăт вантты, елды урокăта лэщăтты»*, – лупăс няврємăт вәнлтăты нє.

Н.И. Слинкина вәнлтум няврємлал рӳщ ясăҥ па литература хӳват арсыр кăсупсэтн кăслăт, щит районной, окружной, Уральской Федеральной округ хӳват. Ар пӳш няврємăт ишăксыйт, олăҥмит тăхет холумтсăт, щит Евгений Слинкин, Вика Захарова, Катя Фечора, Надя Тарасова, Юля Вандымова, Соня Бугаева... *«Ма няврємлам хăрщия вәнлтăллам. Олимпиада вєра лыв атэлта лэщăтыйллăт. Мосл лупты, щит вещкат, рәпата пєлы сăмăҥ пушхиет. Хутыса лыв кăсупсэтн кăслăт, щи эвăлт ма уша павăтлум, яма лывăт вәнлтăлум муй ăнтә»*, – рәпатайл олăҥăн путăртăс Надежда Ивановна.

Полнавăт вош няврємиет рӳщ ясăҥ хӳват кашăҥ ол ЕГЭ яма мăлăт, итәхăт 70-80 балл холумтлăт. Щи эвăлт уша йил, хуты Н.И. Слинкина лывăт яма па тәса вәнлтăл. Итәх эвет литература ЕГЭ щира мăты лăҥхалăт. И эви Ульяна Данилова щит яма мăс па ин Ёмвошн айкелăт ăкăтты нєҥа вәнлтыйл. Ар пӳш Полнавăт вошăҥ няврємăт ăшкола сорни мевл пос пила етшуптăсăт.

Надежда Ивановна 1986-мит ол вӳш эвăлт Полнавăт вошн вәл па рәпитл. 1988-мит олн лӳв икия мăнăс, щит Александр Станиславович Слинкин. Лӳв «Ростелеком» тăхийн ар ол мăр рәпитл. Лын кăт няврєм тăйлăҥăн. Ольга па Евгений Слинкинҥăн аҥкелнащелн нумсăҥ, рәпата пєлы сăмăҥ хуятҥăна єнмăлтсыйҥăн. Лын ăшколасорнимевлпосҥăн пила етшуптăсҥăн. Тăм олн Ольга Тюменской государственной университет етшуптăс, Евгений Екатеринбург вошн университетн экономической факультетн вәнлтылăс, ищи щит етшуптăс. Надежда Ивановна лупăл, хуты Ольга ăшкола пураялн атэлта урокăт вәнлтăс, щи каркам эви, мулты вєр олҥитăл ки, иса етшуптăллэ. Евгений пухăлащелняма вантса, дәлн лӳв ищи яма па тәса ат вәнлтылăс.

Интăм няврємҥăл вәна йисҥăн, Надежда Ивановна икел пила лӳҥ пурайн хӳл велпăслăлҥăн, воньщӳмутăт, тулхăт ăкăтлăҥăн. Щи тумпи лӳв сăмăҥа пуркайт ёнтты вєритл, сăк кăрăтл, тунты эвăлт пурмăсăт вєрты хошл. Щит вєрты лӳв тәп рӳтьщăты пурайн щом тăйл. Рәт ясҥăлн «Луима сэрипос» газета лӳҥăтл, тәп тәса путăртты ăн хошл. Вантэ, ванăн ар хăнтэт вәллăт, вухаль шимăл хуят, щит пăты кашăҥ хăтл рәт ясăҥăн путăртты щир ăн тăйл. Саранпауль рәт мӳвела лӳв ванкӳтлы яҥхăл, щăта рәт ёхлал вәллăт.

Мăнум олн Надежда Ивановна 50 ола йис, ма лăҥхалум лӳвела уяҥа, тăлаҥа, яма па ар ол мăр вәлты па щи мосты вєр елды тәты, дәлн Полнавăт ăшкола эвăлт па ар нумсăҥ пушхие атєтăс!

Надежда НОВЬЮХОВА

Карым кәрт вәлупсы олӑңӑн

Манстӑр район Карым кәртӑн па щив карӑтум Горнореченской кәртңӑнӑн 1360 хӑннєхә вәл. Щи кӳтн 140 шуши мирлӳв, щит ар пєлӑк хӑнты ёх. Муй щирн тӑта хӑннєхуятӑт вәлдӑт, муйсӑр рәпатайт тӑйлдӑт, щи олӑңӑн ма Карым кәрт кәща ики Михаил Климов эвӑлт айкел вӳсум.

– Михаил Александрович, Карым кәрт олӑңӑн еша путӑрта. Муй щирн нын вәлдӑты, муйсӑр рәпитты тӑхет тӑйлдӑты? Кәртӑң мир хулыева рәпата тӑйлдӑт?

– Тӑмхӑтл кәртэвн «Обской» нємпи хот вой тӑйты тӑхи рәпитл, сырыя совхоза адьсы. Интӑм тәп 150-кєм дов, мис па ай мис щӑта давӑлды. Вантэ, хот войт пида рәпитты нємхуят ӑн лӑңхӑл. Рәпата кӑншты тӑхетн яңкєм хуят тәп хӑншаньщман вәл. Щит кӑши-мәш тӑйты ёх па пирщамум хуятӑт. Вантэ, ар пєлӑк кәрт мир хотӑт хошмӑлты, нуви тӳт вӳщитты, каврум па потум йиңк мӑты вєрӑт тәты тӑхийн, ӑшколайн, няврємӑт давӑлты хотн, культура тӑхийн, пәльницайн рәпитлдӑт. Сот мултас хоттєл ёх «Сургутнефтегаз» нємпи мӳв илпи питы вуй вӳты тӑхийн кӑпӑртӑл. Щи тумпийн 100 вєрста кәрт эвӑлт «Ритэк» тӑхи ёх вәл, дыв хущела ищи мӳң ёхлӳв рәпитлдӑт. Щит пӑты рәпатайлды хӑннєхә шимл, щи киньща мӳңева мосты рәпатнек ӑн тӑрмӑл. ЖКХ нємпи тӑхия рәпата хуятӑт мослдӑт, пәщтайн кәща хуят ӑнтәм, ӑшколая ищи айшӑк няврємӑт вәнлтӑты хӑннєхә мосл.

– Хутыса яңхты-мӑнты вєрӑт нын хущӑна мӑнлдӑт?

– Карым кәрт эвӑлт лапӑт вєрста вушн «Сургутнефтегаз» тӑхи ёх вєрум ям яңхты-мӑнты кев ӧш вәл. Тәп щи вәнта мулты щирн лапӑт вєрста мӑнты мосл. Вантэ, хӑтлмӑр ар пӳш вахтовка нємпи вән машина щи ӧш хӳваттывелт-тухелт мир па арсыр щӳңк тӳвман яңхӑл. Щит пӑты яңхты-мӑнты ӧш иса атум. Йилуп олн Ас нопӑтты тылӑщн кәщайлӳв щикӳш ястӑсӑт мӳң нӳша вєрлӳв нєпека хӑншты, мосӑң, мулты ям вєр тывл. Ин тәп давӑлты мосл.

– Нын хущана йиңк сыстӑмтты вєр лэщӑтман вәл?

– Па хуты! Карым кәртӑн вәлты мир сыстам йиңк яньщӑл. Лӳң пурайн тәп щи вєр еша юврая мӑнл. Вантэ, 1964-мит ол вӳш эвӑлт йилуп скважина нємпи утӑт ӑн омӑссыйт, дыв катрая йисӑт. Мӳң щи олӑңӑн нєпек хӑншсӳв, адпа, мулты вєрлы.

– Михаил Александрович, нын кәртӑнӑн вәлты пушхиета няврємӑт давӑлты хот тӑрумлы?

– Па, адпа, кашӑң кәртӑт, вошӑт иты хӑтл мӑр няврємиет тӑйты тӑхет ӑн тӑрумлайт. Мӳң кӑт щимӑщ хот тӑйлӳв. И тӑхи 1968-мит олн омӑссы – вєра катрая йис, кимит – 1991-митн. Интам Карым кәртӑн 75 ай няврєм пӑты йилуп ясли хот омӑсты питлӳв. Щирн, нәмӑслум, хуты щи вєр яма йил.

– Мир лекщитты па ямӑлты тӑхи муй щирн рәпитл?

– Карым кәрт пәльница Манстӑр район вулӑң лекщитты тӑхия луңман вәл. Щит пӑты сыр-сыр нӳша вєрӑт вәлдялдӑт. Вантэ, бензин дәтты пӑты Манстӑр вошн кӑсупсы дэщӑтлы. Мӑнум тӑлн мӳң мәшӑң хуятӑт машинайн тәтляты вєр киньща Приобье вош эвӑлт пәльницайн улты мир па ай пушхиет пӑты сырсыр дєтутӑттәтлясӳв. Муй пӑты щиты? Вантэ, Приобье вош тӑхи кӑсупсыйн щи тендер нух павтӑс. Щит пӑты мӳң машинаев тӑлаң тӑл тывелт-

тухелдт дєтутӑт тӳвман тәп яңхӑс. Интӑм щи вєр ямшӑка йис.

– Михаил Александрович, нын хущана вәнт кәртӑт вәлдӑт?

– Вӳт кәртӑт мӳң хущева рәпитлдӑт. Щит ям вєр. Щи ёх кӳтн шуши мирӑт ищи вәлдӑт. Мир вой-хӳл велпӑслдӑлдӑт, воньщӳмут, тулӑх ӑкӑтлдӑт. Щи тумпийн «Сургутнефтегаз» нємпи мӳв илпи питы вуй вӳты тӑхи лывела яма нётлдӑт: вухнсухуптӑлыйт, «Буранӑн» па тӳт йиңкӑн мӑлыйт. Щӑлта мӳң хущева итәх айлат ёх лыв сӑттэла вєр лэщӑтлдӑт. Лыв хотӑт омӑсты пӑты вән кирмӑщ вєрлдӑт па кәртӑң мира тынылдӑт. Итәх айлат ёх кәртӑң хуятӑт пӑты юх сухӑт євӑтлдӑт. Нәмӑслум, щит шєңк ям вєр, ат рәпитлдӑт, мӳңлывела нётты питлӳв.

Ирина САМСОНОВА

Нарӑсты па ариты хә юхи хӑщум вәйтантупсы

Ай тӑхет потты тылӑщ кӳтӳпн 15-мит хӑтӑлн 2014-мит олн 50 ола сєма питум хӑтлӑл вухаль хә Владимир Иванович Шесталов постӑс. Округ искусства ӑшкола па институт хотн щи хӑтлӑн ар мир ӑктӑщсӑт. Мойң мир тӑта әмӑщ вєрман вантсӑт па хәлӑнтсӑт, муй щирн В. Шесталов арийс па лӳв хӑншум ар сыйлал «Югра» нємпи нарӑсты ёхн юнтсыйт. Щи кӳтн лӳв пилэла эвиет па пухиет саңквылтапн па арсыр нарӑсты утӑтн юнтсӑт. Тӑм хуятэв ай няврємӑт нємасыя нота нєпек пєлы вантман вәнлтӑслэ.

В. Шесталов ар сыйт нота щирн нух пунӑс. Интӑм нарӑсъюхӑн вәнлтум хӑннєхә щи унтасн вєритл нарӑсты па ариты. Катра йис хӑнты муй вухаль хә юнтум сыйт лӳв нумса пунсӑлэ па елды лэщӑтсӑлэ. Тӑм вухаль хә ардал хӑннєхә сӑма луңдӑт па сӑм лыпийн хӳв мӑра хӑщлӑт.

Щи хӑтл лӳвед вәнлтум кӑт хәйңӑн Г. Селиванов па Ю. Федотов юхтыйлсӑңӑн. В. Шесталов Ёмвош педучилище етшуптӑс. Тӑм хәлум ёх ар ол ияха рәпитсӑт па нумӑс вєрсӑт шуши мир арсыр нарӑсъюхӑн юнтты оркестр лэщӑтты. Вантэ, айлат эвет па пухӑт увӑс мир, щит Андрей Ангашупов, Петр Купландеев, Калистрат Лончаков, Артём Гришкин, Григорий Сайнахов па па ёх юнтум ар сувт мирӑта ӑт вандтӑсӑт. Ма нәмӑстємн, ай ёх щи вєра хущты – щит шєңк вән унтас увӑс мирӑт пӑта.

2012-мит олн Правительства грант унтасн искусства ӑшкола тӑхийн рәпитты хә Володя Шесталов па «Хӑтлые» Ас-угорской театр хущи рәпитты нє Софья Шесталова «Музыка и мифология медвежьего праздника обских угров» киника єсӑлсӑңӑн. Киникайн хӑншум ар сыйт, пӳпи як хот, нарӑсъюхӑн юнтум па юнтты ёх олӑңӑн мир па хәлӑнтсӑт. Мєт сыры ястӑты мосл, тӑм нєпек әмӑщ лӳңӑтты па хурӑт ванттыйн вәтӑң хуятӑт шивалӑлӑн. Ар ол мӑр тӑм емӑңхӑтл олӑңӑн айт ӑктӑс па Юван Шесталов шәңӑт ащелн ищи нётсы. Мєт вән унтас, хән щи ям вєр ай пушхиета ӑляс. Владимир Иванович шєңк лӑңхӑс, лэлн кашӑң ай кәртӑн муй па вән вошӑн няврємӑт нарӑсъюхӑн юнтты ат вәнлтӑсыйт. Щи пӑты нємасыя вән вєр лэщӑтты вӳтщилӑс. Шуши мир нарӑсъюх сыйт округ тумпийн па Россия мӳвӑтн ат сащсӑт. Владимир Шесталов щи нумсӑң па мира тәты әмӑщ вєрӑт хӑйсӑлэ. Лӳв хӳв пӑнта долюмтӑс. Мӳңева щи ям вєрӑт елды тәты мосл.

Раиса РЕШЕТНИКОВА

Владимир Шесталов хӳв пӑнта шәшмӑс

Айтӑхет потты тылӑщн 16-мит хӑтӑлн 2014-мит олн хӳв ӗша єслӑщӑс и хә хуятэв Владимир Иванович Шесталов.

Лӳв вән кєр тылӑщ 28-митн 1964-мит олн Тюмень вошн сєма питӑс.

Тӑм хӑннєхә шуши мир кӳтн мєт олӑң композитор, искусствоведения кандидат нєм холумтӑс, композиторӑт Союз тӑхия луңман вәс па «За развитие культуры малочисленных народов Севера» лауреат премияйн юкантсы. Ар ол искусства ӑшколайн рәпитум хә. Лӳв щи тумпийн ар нєпек ӑктӑс, хӑншӑс па щитӑт «Музыка и мифология медвежьего праздника обских угров» вән рәпатая пунсӑлэ.

Тӑм вухаль хуятэв ай пура вӳш эвӑлт шуши мир йис путрӑт, арӑт, моньщӑт па нарӑсты сыйт нумса па сӑма пунӑс. Мосӑң, щи олӑт эвӑлт шуши мир вєрӑт елды нумса питсӑт. В. Шесталов ар сыйт нота щирн нух хӑншӑс. Мӳң, хӑнты па вухаль ясӑңңӑнӑн хӑнштыёх, па округ луваттыйн вәлты мир Владимир Шесталов иса нәмты питлэв. Лӳв ардал хӳв нәпӑт мир сӑмн сащты па вәлты питлӑт.

Лӳв рәтлала шаляң ясңӑт китлӳв, тӑм шәкӑң хӑтлӑтн мӳң нын пилана вәлдӳв.

«Хӑнты ясӑң» па «Луима сэрипос» газетайңӑнӑн рәпитты ёх, Ёмвошн па округ луваттыйн вәлты мир

Песиковӑт рӑт эвӑлт айлат ёх

Сӑрханд хӑнтэт – щит хӑтл єтты пєлӑк хуща вӑлты хӑнтэт. Лыв Лямин, Пим, Тромъеган, Аган па Юхан юханӑт хонӑҢӑн вӑлдӑт.

Лямин юхана сӑрханд хӑнтэттэп XIX-мит нэпӑт тӑм мӱвн шушмащсӑт. Мєт сыры вэн па ай юханҢӑн эвӑлт Песиковӑт рӑт юхтӑс. Тӑм хӑнты рӑт олӑҢӑн мєттэса Аграфена Сопочина «Сказки, рассказы с реки Ляма» киникайн хӑншӑл. Тӑм рӑт Каюковӑтрӑтэвӑлтмӑнӑс. Лыв вой велпӑслдӑсӑт па вӱдэт тӑйсӑт.

Тӑм киникайн Аграфена Семёновна хӑншӑс, муй пӑты лыв рӑтэл шэка хойс. Вантэ, и йис путӑр эвӑлт уша йис, хэнты Вэнт Ими лупӑс: «Песиковӑт рӑтн шимл пух сєма питты питл, щирн айлтыева тӑм рӑт шєҢк ая йил».

Юхан хонӑҢӑн вӑлум хэ Пётр Семёнович Курломкин лупӑс:

– Песиковӑт рӑт пӑрӑс, вантэ, хэнты тӑм рӑт эвӑлт и хуят Советской лащ пурайн хӑнты лӑҢхӑт йира вӱты нётӑс, щирн щи рӑт пєлы Тӑрум Ащєм лыкӑщӑс.

Хӑщум Песиковӑт Лямин па Пим юханҢӑна касӑлсӑт, щӑта айлтыева яма вӑлты щи питсӑт.

Тӑм ванӑн вэйт лор тылӑщн мӱҢ, Лянтор вошӑҢ хӑнты музей рэпатнекӑт, Песиковӑт хущи мойҢа яҢхсӱв. Кэща Вячеслав Яковлевич шєҢк ар йис путӑр, моньщ, ар вэл, щитӑт мӱҢ нух хӑншсӱв. Тӑм хэ имел па няврємлал пила кӑт Холуп па Сэсы юханҢӑн тый хонӑҢӑн вӑлдӑт. Щӑта хотӑт, ампарӑт омӑслдӑт. Хот тӑм йис щирн омӑссы. Кэща хэ лупӑс, дӱв кӑт од мӑр хот омсӑс. Лащкам хот дыпийн карты кэр вэл. Хот пӱҢӑлн лупас, певӑлтхот па арсыр утӑт лавӑлман тӑйты щира ӑл хотӑт вӑлдӑт.

Вячеслав Яковлевич Сэрханд район Дарко-Горшково кэртӑн 1965-мит олн сема питӑс. Ащел, Яков Ефимович Лозямов, Касум юхан эвӑлт, ӑҢкел, Евдокия Семёновна, Пим юхӑн эвӑлт. Дын хӱв ӑн вэсҢӑн, щирн айтєлн Слава-пухие щащелн па щатьщащелн єнмӑлса. Паспорт ёша ходумтты пурайн Вячеслав ӑҢкел Песиков опращнєм вӱс. Вантэ, Песиков опращнєм тӑйты ики шимла йис. 1989-мит олн Юган хонӑҢӑн вӑлум эви Зоя Лянтина имия вӱслэ. Хӑлум няврєм сєма питӑс. Леонтий пухл па Наста эвел пухҢӑн тӑйлӑҢӑн, щирн Песиковӑт рӑтелды мӑнӑс. Лыв хулыева вӱт кэртӑн вӑлдӑт, воша тэп дєтут па мосты пурмӑсӑт дэтты щира яҢхлӑт. Зоя Егоровна нянь кэрн нянь палӑл, кэр сухта эвӑлт вєрӑс. Вячеслав Яковлевич пэнӑт пэндыйл, тэп тӑм йисн щит хӱв тӑйты кєша карты кел эвӑлт вєрл. Рӱтьщуман хидылада йис путрӑт, моньщӑт моньщӑл.

Вячеслав ӑшколайн вэнлтылум пурайн ариты вєр сӑмӑҢа тӑйты питӑс. Ӑшкола етшуптумал юпийн сӑма рӑхты вєр олӑҢӑн ар хӑншӑс па арийс. Вантэ, щи пурайн Зоя Егоровна Угут рӑт кэрта мӑнӑс, Вячеслав дӱв таклэла вєра мӑрємӑты питӑс. Тӑм хӑнты ики емаҢ арӑт ӑнт арийл, тэп вэлупсэл олӑҢӑн арӑт вєрл. Хӑнтэт луплдӑт, емаҢ арӑт муй якӑт ӑн вэлэн ки, ал ария па ал яка.

ЮволдӑҢӑн Вячеслав Яковлевич лупӑс, кашӑҢ хӑннєхэя дӱв йис рӑтлал олӑҢӑн вэты мосл, вантэ, лыв иса лавӑрт пурайн нётлӑт.

Татьяна ЛОЗЯМОВА,
Лянтор вошӑҢ хӑнты музей рэпатнек

Хӑнты ясӑҢа тулмащтӑс Людмила СПИРЯКОВА

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№20 (3416), 24.10.2014

Соучредители
Дума, Правительство Ханты-Мансийского автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных и внешних связей Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Редакция
Главный редактор – **Решетникова Р.Г.**
Телефон (3467)33-36-82

Заместитель главного редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467)33-24-02

Ответственный секретарь – **Новьюхова Н.В.**
Телефон (3467)33-24-02

Адрес редакции и издателя:
628011, г.Ханты-Мансийск, ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467)33-17-52
E-mail: luima@ugracom.ru
Газета размещена на сайте **www.khanty-yasang.ru**

Отпечатано:
ОАО «Издательский дом «Новости Югры» г. Ханты-Мансийск, ул. Мира, 46.

Подписано в печать:
по графику 22.10.2014 г. в 15.00.; фактически 22.10.2014 г. в 15.00.
Индексы **04393, 54393**
Тираж **2210** экз. Заказ **1412**.
Цена свободная

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Тюменской области, ХМАО-Югре и ЯНАО. Свидетельство о регистрации ПИ №ТУ 72-00796 от 23 января 2013г.

Мнение авторов публикаций не обязательно отражает точку зрения редакции.